

Kirkegårdene - og følgerne af kommunesammen- lægningerne

718(489)

Af kirkegårdsinspektør
Hans Larsen, Ringe.

1. april 1970 ændredes danmarkskortet væsentligt, landets amts- og sognekommunale inddeling blev næsten totalt forandret, amternes antal blev ca. halveret og kommunernes antal mere end halveret.

Hvad var grunden til at ændre landets inddeling så gennemgribende, nøgleordet var *rationalisering*. Dels blev der pålagt kommunerne flere opgaver end der tidligere havde været lagt ud til kommunerne, dels skulle det, med de moderne tekniske hjælpemidler, der i dag er til rådighed, være den samme udgift, om man administrerede 1.000 borgere eller om man administrerede 20–30.000 borgere, og det skal nok være rigtigt, i hvert fald når vi engang bliver dygtige nok til at betjene os af disse fine (og dyre) mekanismer. Når skatterne alligevel er steget i alle disse mere rationelle kommuner, må det nok skyldes den omtalte mangel på talent til at styre hjælpemidlerne, men også og ikke mindst, at mange flere opgaver er lagt ud til løsning i det led i vor demokratiske opbygning, der ligger nærmest den enkelte borger, kommunalbestyrelsen. Grunden til ændringen af kommuneinddelingen var jo også kravet om større selvbestemmelse, og oven i dette måtte man helt naturligt lægge kravet om større selvfinansiering.

Kan disse ting få indflydelse på de danske kirkegårde? De fleste, der ikke er direkte engageret i arbejdet med kirker og kirkegårde vil nok mene, at disse ting intet har med hinanden at gøre, og dog, kirkerne administreres nok ikke af kommunerne, men de fleste af kommunens indbyggere tilhører folkekirken, kirkerne og de fleste kirkegårde administreres af et andet folkevalgt element – menighedsrådene – kirkerne er til rådighed for folkekirkeens medlemmer, og kirkens præst kan stille kirken til rådighed for andre trossamfund. Anderledes stiller det sig med kirkegårdene, dem har alle kommunens indbyggere ret til – og til en vis grad pligt til – at benytte. Efter kommunalreformen kan indbyggerne i en kommune frit vælge mellem hvilken af kirkegårdene inden for kommunens grænser, man ønsker at benytte, hvis man får behov.

De fleste steder vil denne frihed til at vælge, nok ikke frembyde nogen „fare“, men helt udelukkes kan det ikke, at en kirkegård pludselig kommer på „mode“. Grunden kan være, central placering i sognet, smuk beliggenhed, særligt velholdt eller lignende ting kan gøre sig gældende. Eller også, og her er vi nok ved noget centralt – taksterne.

Der er i dette land højst forskellige takster på vore kirkegårde – hvis man lavede en analyse over udgifterne i forbindelse med en begravelse, her må vi holde de os uvedkommende udgifter, såsom kiste, ligtøj, kørsel, kaffe m.m. helt ude, og kun analysere udgifter, der knytter sig til brugen af kirkegård. Her vil vi få begravelsesomkostninger fra 0 til flere tusinde kroner. Ligger der inden for en kommunes område kirkegårde hvor man, om end de ikke når yderpunkterne, så dog ligger med takster, hvor der er langt fra det sted der ligger „i bund“ og den kirkegård, hvor taksterne er „i top“, ja, så kan man risikere i løbet af få år bliver kirkegården med de lave takster mode. Transportproblemet er ikke stort i vore dage, og selv „almindelige“ mennesker kan den lille tabel.

Hvad sker, i løbet af få år har man påført menigheden, som tidligere ydede det lille sogns beboere en god betjening, og holdt skatten nede på et fornuftigt stade, – så urimelige udgifter til kirkegårdsudvidelser, tilskud til begravelser,

renholdelse af den meget større kirkegård, end sognet tidligere havde behov for o.s.v., o.s.v., så menighedsrådet må give op.

Det er en af siderne, der før eller senere vil tvinge en ændring, også på kirkegårdsområdet igennem, i løbet af få år vil man blive nødt til, at gennemføre ens takster for samtlige kirkegårde indenfor en kommune. Skal man have samme takster, må kirkegården også have et selvstændigt regnskab ud fra hvilket, man kan fastsætte taksterne, og kirkegården må have selvstændig budgetlægning, der må være helt frigjort fra udgifter, der har forbindelse med kirkens drift.

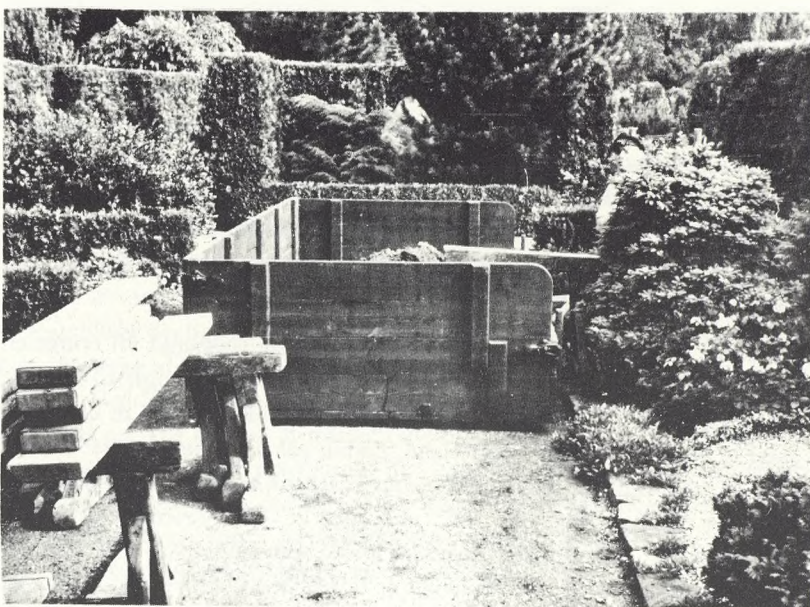
Et andet problem, der måske på et langt tidligere tidspunkt vil tvinge en ændring igennem, er spørgsmålet om i det hele taget at få nogle til at passe de kirkegårde, der er så små, at de ikke giver hel beskæftigelse til en mand. I antal er det nok flertallet i dette land. Endnu går det – den generation, der endnu er arbejdsduelig nogle år, kan huske arbejdsløshed – landbrugskriser o. m. a. og vil godt have lidt „fast“ ved siden af. Men generationen er ved at dø ud, og den forandring af hele samfundet, som finder sted i disse år, vil snart belære os alle om, at effektivitet er tidens løsen, enten vi kan lide det eller ej. Husmanden, der tidligere passede kirke og kirkegård – ind imellem – har enten omdannet sit husmandssted til et effektivt landbrug med stort dyrehold, som han ikke kan rende fra med 2 dages varsel, fordi der skal være begravelse, – eller også har han forpagtet jorden ud og fået arbejde på en fabrik, hvor han er placeret ved et samlebånd, – han er et led i en produktion. Ledet kan godt pilles ud den dag bedstemor skal begraves; men skal „bedste“ begraves 15–20 gange om året, kan han være sikker på, at der kobles et nyt led på kæden ved samlebåndet, og så er der kun den lille kirkegård tilbage, som ikke kan (eller vil) beskæftige en mand til hverdag, og betale 30–40.000 kr. om året for det – og om få år endnu mere.

Pengeproblemet er ikke det eneste, og efterhånden måske ikke det væsentligste. – Arbejdstidsproblemet vil blive taget med i overvejelserne, når de skal afgøres, hvilke beskæftigelse der vælges, på den ene side en plads ved en maskine, under tag i en tilpas temperatur på alle årets tider, gode forhold – kantine – badeværelse – omklædningsrum – ferieordninger – fast arbejdstid – week-end fra fredag middag til mandag morgen, om nogle år fra torsdag aften – en løn der ligger langt over, hvad kirkerne betaler for at disponere over en mand. – På den anden side, en plads under åben himmel i al slags vejr, og med mulighed for den dag vejret er allerværst, snesjap – isslag el. l. skal der graves en grav i våd snavset lerjord, gangene skal gruses, der skal ringes med klokker, og allerhelst skal man også ind imellem være den pæne mand i hvid skjorte og slips, for når man er færdig, at tage hjem i vådt tøj og begynde at gøre sig ren. Begravelser vil fremover mere og mere finde sted om lørdagen, for da har manden ved maskinen fri, altså vil graverens meste arbejde også finde sted uden for normal arbejdstid. Skal han holdes fast ved den lille kirkegård, kan vi endnu lokke ham med den „frie“ tilværelse og sundt arbejde under åben himmel, der belønnes med en gigtpræmie i 40–50 års alderen, men den går ikke meget længere.

Kan vi komme ud af problemet, og kan kirkegårdene skabe forhold for deres ansatte, der kan tage konkurrencen op med industrien, og andre store arbejdspladser? Kun hvis vi kan og vil omstille os til den nye tid og tilbyde vore ansatte ligeså gode forhold, opholdsrum – ferie og weekend-ordninger, stille det bedste værktøj og maskiner til rådighed, og når ting skal udføres

Fig. 129.

Håndgravning – det går ikke meget længere. Foto: Axel Andersen.

uden for normal arbejdstid, må man indstille sig på at yde en høj betaling for det. Det kan ikke lade sig gøre på en kirkegård med arbejdsplads til en mand halvdelen af året, for det meste på de mest ubelejlige tider.

Gravemaskinen vil også gøre sit til en centralisering, jeg er overbevist om, selv om en så stor investering, som der her er tale om, ikke kan være rentabel, uden den næsten er i brug daglig, og at det ville være tåbeligt at foretage denne investering på mindre kirkegårde, de der har under et par hundrede begravelse pr. år. Så vil den dag komme, hvor vi bliver nødt til også at stille disse ting til rådighed, – for det vil en dag blive umuligt at få de ansatte til at grave en grav med en spade. Maskinerne skal nok også gøres bedre og billigere, end de er i dag, men det kommer også, når der opstår et marked. Gravemaskinen kan om ikke gøres rentabel, så dog blive en fornuftig investering, såfremt den kan bruges på flere kirkegårde indenfor et område, f. eks. kommunen.

Skal vi have mulighed for i fremtiden at gøre kirkegården til en arbejdsplads, der kan skaffe sig arbejdskraft, må vi også centralisere driften, så man når en størrelse, der kan beskæftige flere mennesker, så en rimelig deling af arbejdet og arbejdstiden kan foretages, – så der kan ansættes en leder, der er kvalificeret, og har den fornødne sagkundskab, både gartnerisk og regnskabsmæssig. Så man bliver i stand til at skabe de bedste faciliteter med hensyn til opholdsrum, bad, omklædningsrum m.m., så vi virkelig kan tiltrække kvalificeret arbejdskraft, der kan sættes ind på de mange gange vanskelige opgaver, som er forbundet med at yde kunderne den bedste betjening i dette ikke helt almindelige fag.

Transportproblemet mellem de enkelte kirkegårde i sognet findes ikke mere, mandskab og materiel – kan på kort tid og uden besvær – føres fra en kirkegård til en anden, betjeningen af kunderne – gravstedsjeerne – behøver ikke blive ringere, fordi området bliver større. Med de større enheder bliver der mere arbejde, mere arbejde beskæftiger flere mennesker, har man fuld beskæftigelse kan man sikre sig mere kvalificeret arbejdskraft, og den rette leder skal hurtigt knytte en arbejdsstyrke, der foruden at kunne deres

Fig. 130.

Gravemaskinen vil gøre sit til en centralisering. Foto: H. Weyhausen, Delmenhorst.

arbejde, også besidder de menneskelige kvalifikationer, der skal til for at betjene et publikum som, mange gange på et tidspunkt, hvor sindet er mest følsomt, kommer på vore kirkegårde.

Rent praktisk kan problemet nemt løses, har man da ikke fra de ansvarlige myndigheders side været opmærksomme på det problem, der i nærmere eller lidt fjernere fremtid vil opstå, – har lovgivningsmagten ikke beskæftiget sig med spørgsmålet?

I foråret 1969 var lovene, der ændrede den kommunale inddeling til behandling i folketinget, da man her var opmærksom på, at den lovgivning også rakte ind på kirken område, benyttede man lejligheden til at tage de kirkelige love op til revision, – og folketinget har foretaget ændringer i følgende love:

1. Lov om kirkers bestyrelse m. m.,
2. Lov om folkekirkens lønningsvæsen m. m.,
3. Lov om menighedsråd,
4. Lov om kirkers brug, sognebåndsløsning m. v.
og
5. Lov om vedligeholdelse af kirker og kirkegårde m. v.

Lovene beskæftiger sig ikke meget med kirkegårdsforhold; men der er sket en væsentlig ændring i lov om kirkers bestyrelse m. v. som der er grund til at hæfte sig ved.

I lovens paragraf 7, stk. 3, står der: Kirkeministeriet kan tillade, at begravelsesvæsenet udskilles fra kirkens bestyrelse. Nærmere regler om begravelsesvæsenets bestyrelse fastsættes i så fald i en af kirkeministeriet godkendt vedtægt. I bemærkningerne til lovforslaget, da dette var forelagt det folketingsudvalg, der beskæftigede sig med sagen, siger kirkeministeren: Ændringen er i første række en følge af kommunalreformen, men det er ved den ændrede affattelse af bestemmelsen tillige tilsigtet at give denne et videre anvendelsesområde. Man har herved haft for øje, at udviklingen eventuelt

kunne medføre, at der opstår behov for at kunne undergive begravelsesvæsenet særskilt bestyrelse, også uden for byområderne.

Paragraffen erstatter den gamle formulering, der siger: I København og Frederiksberg samt købstæder med flere sogne kan begravelsesvæsenet med ministeriets samtykke o.s.v.

Ikke mange linier, men dog en væsentlig ting for vort vedkommende, der åbnes altså mulighed for et centralt ledet kirkegårdsvæsen i alle landets kommuner, ministeriet kan endog skille kirkegården ud fra menighedsrådenes arbejdsområde, og vil måske en dag gøre det, hvis ikke menighedsrådene kommer ministeren i forkøbet og danner deres egne kirkegårdsbestyrelser, leder kirkegårdene på tidssvarende måde, og byder publikum og arbejdskraft forhold, der svarer til, hvad man forventer af en moderne servicevirksomhed i dag.

Skal kirkegårdene skilles ud og underlægges en særskilt bestyrelse, bliver denne bestyrelse så ikke en ren kommunal – bestyrelse? Ikke givetvis. Menighedsrådene indenfor en kommune, bliver efter min vurdering nødt til at nedsætte et fællesudvalg, der kan tage sig af alle de sager, der ikke alene berører den enkelte kirke, men bliver fælles for kirkerne indenfor en kommunes område, dette fællesudvalg kan nemt, enten selv fungere som kirkegårdsbestyrelse, eller der kan blandt menighedsrådenes øvrige medlemmer vælges et særskilt kirkegårdsudvalg, der har det egentlige ansvar for kirkegårdens drift. Sådanne udvalg har jo i mange år været etablerede under den gamle lov, og fungerer upåklageligt i mange af vore større købstæder.

Kirkegårdene må, som jeg før nævnte, komme med sit eget regnskab og budget, der er helt friholdt for udgifter, der berører selve kirken. Kirkens udgifter pålignes menigheden, altså folkekirkens medlemmer, men, som jeg nævnte tidligere, har alle i sognet samme ret på kirkegården, uanset om de er medlemmer af det ene eller det andet trossamfund, eller om de ikke er medlemmer af noget trossamfund, altså må alle kommunens indbyggere være

Fig. 131.

Vi er på vej væk fra den gammeldags kirkegård. (Stoense, Langeland). Foto: Axel Andersen.

med til at betale udgifterne til kirkegårdens drift. Derfor kan menighedsrådene godt administrere kirkegårde, men dens udgifter (underskud) må forlanges udskrevet på de kommunale budgetter så alle kommunens indbyggere er med til at betale, hvad det koster, i lighed med, hvad man må betale for kommunens andre servicefunktioner, skoler – biblioteker – sportspladser m. v.

Ja, men det koster da ikke noget at have en kirkegård, „forretningen“ må bære sig selv, er vel nok den opfattelse mange menighedsrådsmedlemmer gør sig til talsmænd for. Jo, – det koster at have enhver servicefunktion i dette land, også denne, og det vil være urimeligt at mene, at et af ledene – måske endda det led, der kræver den største takt og følsomhed, skal være rentabelt. – Mon der er noget kommunalbestyrelsesmedlem i dette land, der forventer at fodboldbanen kan forrente sig?

Kirkegårdenes anlæg vil i de kommende år stille krav om store udgifter. Vi er stærkt på vej til at gøre vore kirkegårde til rekreative områder, vi er på vej væk fra den gammeldags kirkegård, hvor gravstedet var det egentlige, hvor man kom om lørdagen og gjorde graven pæn til søndag. I dag ønsker befolkningen at overlade pasningen til kirkegårdens personale, og i stedet for at tage på kirkegården ved ugens slutning tager man i sommerhuset, men har dog sikret sig, at bedstefars grav er pæn i orden (forhåbentlig); men man har overladt opgaven til andre, man har betalt for, på det punkt at have samvittigheden i orden, – man ønsker ingen forpligtigelse – måske har man været så fremsynet, at man inden begravelsen gjorde sig tingene klart, og lod begravelsen foretage i en plæne eller andet fællesareal, hvor man med det samme overlader det til kirkegården at sørge for, at området er i sømmelig stand. Der er vi nemlig på vej hen, så kan vi lide det eller lade være.

Vi regulerede på vor kirkegård, for nogle år siden et område med gamle grave, for at undgå flytning af gravene, blev disse liggende, hvor de lå, og vi ændrede områdets karakter ved at „klippe“ ca. 1/3 af gravstedet og udlægge det som græsgang. De fleste var betænkelige, men det var den eneste

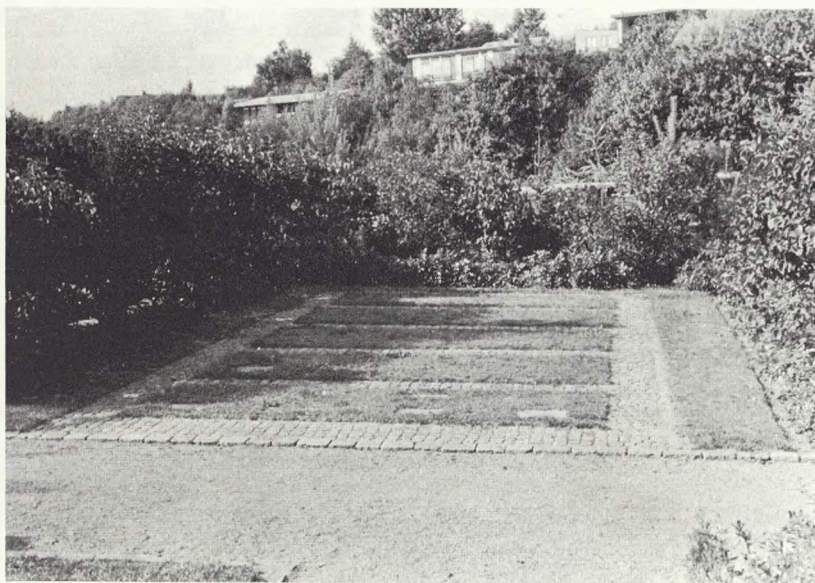

Fig. 132.
Det næste bliver fællesarealet. (Skåde).
Foto: Axel Andersen.

Fig. 133.

Ringe. Regulerede grave, - ca. 1/3 af gravstedet udlagt til græsgang. Foto: Axel Andersen.

mulighed for at undgå en flytning af gravrækkerne, og dermed en lang periode, hvor området ikke kunne benyttes, idet fredningstiden jo så skulle være udløben for alle gravene, inden man igen kunne grave (med stort besvær) i området. Betæneligheden var unødvendig, i dag udlægges der flere nye grave i det område med de „små“ gravsteder, end i et område få meter derfra, hvor folk kan få grave anvist - i fuld størrelse.

Det næste bliver fællesarealet. Fællesarealet vil stille langt større krav om vedligeholdelse, end den „gammeldags“ kirkegårdsform. Fællesarealet bliver et område, der stiller krav om gartnerisk kunnen, altså om kvalificeret ledelse og kvalificeret mandskab til at udføre arbejdet. Kvalificerede folk kan vi kun få, når vi byder dem ordentlige lønninger og ikke mindst gode arbejdsforhold.

Min konklusion må blive, skal kirkegården leve op til fremtidens krav, som der også vil blive stillet på dette område, som hele befolkningen - før eller senere - får et nært tilknytningsforhold til, må en modernisering og en centralisering til. Om vi kan lide det eller ej, vi kommer, efter min bedømmelse, ikke uden om en kirkegårdsadministration, der administrerer samtlige kirkegårde i en kommune eller måske i flere kommuner, alt efter indbyggertallet. Konsulenter gør det ikke, de kan være en hjælp i en overgangstid, men endemålet må være, at der ved vore kirkegårde ansættes ledere, der har gjort dette område til deres felt og hele tiden følger udviklingen og dygtiggør sig, folk, der er i besiddelse af de menneskelige kvalifikationer og den æstetiske sans, der skal til for at bevare, og nænsomt lede dette vort lands måske største kulturværdi - kirkegården.